

צעירים על גבול הלבנון: תמונת מצב

ברכי בן סימון וצ'סלב קונסטנטינוב

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): דוד סימר
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

ייעוץ סטטיסטי: ד"ר דמיטרי רומנוב

המחקר נערך בהזמנת רשות הצעירים הממשלתית במשרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי
ומומן בסיועה.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | ניסן תשפ"ה | אפריל 2025

רקע

עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל פונו עשרות אלפי תושבים מיישובי גבול הצפון מפאת הסכנה הביטחונית. על פי הערכות פונו כ-17,000 צעירים בני 18–34 בהוראת הצבא ובאישור הממשלה ועוד כמה אלפים התכנו עצמאית. מצב חירום מתמשך הכרוך בפינוי מן הבית לזמן בלתי ידוע ובשיקום של הסביבה גורם להפרעה פתאומית וניכרת בסדר החיים הרגיל ויש לו השפעות פסיכולוגיות, חברתיות וכלכליות כבדות משקל על המפונים. בהיתן המידע המועט על מצב הצעירים תושבי הצפון פנתה רשות הצעירים הממשלתית במשרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי לצוות ילדים, נוער וצעירים במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לערוך סקר בקרב צעירים אלו. מכון ברוקדייל חבר למרכז הידע האזורי גליל מזרחי לביצוע הסקר.

מטרות

מטרת הסקר הייתה לקבל תמונת מצב עדכנית על המאפיינים והצרכים של צעירים בני 18–34 שגרו לפני המלחמה או במהלכה ביישובים השוכנים בקרבת הגבול עם לבנון וללמוד על השפעות המלחמה והפינוי עליהם במגוון היבטי חיים. בתוך כך הסקר גם נועד לזהות סוגיות המטרידות את הצעירים וכן צרכים ייחודיים לקבוצות צעירים שונות, למשל משרתי מילואים, מפונים וערבים. מידע זה נועד לשמש בסיס לתכנון מדיניות ותוכניות לצעירים ולהתאמת פעולות השיקום לצורכי הצעירים.

שיטה

סקר מקוון למילוי עצמי שנערך בין 26 בדצמבר 2024 ל-5 בפברואר 2025, כשנה ושלושה חודשים מפרוץ המלחמה. הסקר נערך בקרב 216 צעירים תושבי גבול הצפון והמדגם היה מדגם נוחות. הקישור לשאלון הופץ בקרב הצעירים בסיוע רכזי צעירים ומנהלי יחידות במרכזי צעירים הפועלים בצפון.

ממצאים

מן הממצאים עולה המורכבות שעימה מתמודדים צעירים תושבי הצפון בעקבות המלחמה. 53% מן הצעירים נאלצו לעזוב את ביתם ולהתפנות ליישוב אחר לפרק זמן ממושך מאוד (84% עוד לא חזרו לביתם בעת הסקר) ו-85% שינו מקום מגורים פעם אחת לפחות מאז הפינוי. לשהות הממושכת במגורים זמניים יש השפעה על תוכניות הצעירים לחזור לביתם: 67% מהם אינם מתכננים לחזור ליישוביהם גם כשהמצב יאפשר זאת או אינם יודעים אם יחזרו (15% אינם מתכננים לחזור ו-52% עוד לא הכריעו). השפעה אחרת של הפינוי ושל מצב החירום המתמשך היא הפרעה פתאומית וניכרת בסדר החיים הרגיל. הביטוי הבולט ביותר של הפרעה זו הוא הגיוס הנרחב למערך המילואים – 40% מן הצעירים נקראו לשירות מילואים מפרוץ המלחמה ו-24% שירתו במילואים בעת הסקר. מספר ימי המילואים הממוצע שעשו צעירים אלו עמד על 207 ימים.

ביטויים נוספים להפרה של סדר היום הם הפסקה זמנית מן הלימודים (22%), עלייה של 15 נקודות האחוז בשיעור הלא עובדים בין התקופה שלפני המלחמה למועד ביצוע הסקר ושינויים במקום העבודה (46% החליפו מקום עבודה בעקבות המלחמה).

בהיבט של סיכון וחוסן נמצא ש-26% מן הצעירים חוו אובדן של בן משפחה או אדם קרוב, 75% דיווחו על החמרה במצבם הנפשי בעקבות המלחמה ו-55% דיווחו על פגיעה בתחושת החוסן (פגיעה ברמת הביטחון האישי וירידה באמון). לצד זאת, 89% מן הצעירים דיווחו שיש להם אדם אחד לפחות לפנות אליו בעת משבר או מצוקה, 48% דיווחו על תחושת מסוגלות בשלושה מתוך שישה היגדים לפחות ו-60% דיווחו על רצונם להשתתף בפעילות ובחשיבה על עתיד הקהילה שלהם. 79% מן הצעירים ציינו שהם מכירים זכות אחת לפחות מבין הזכויות שהוצגו להם ו-67% דיווחו שהם מימשו או מצויים בתהליך למימוש זכות אחת לפחות מבין הזכויות הרלוונטיות להם. במחקר זהו כמה קבוצות שפגיעותן עלולה להיות רבה יותר: גברים צעירים, צעירים ערבים וצעירים שנשארו בביתם בעת המלחמה.

המלצות

כדי לעודד צמיחה של קהילות צעירים וחזרה של צעירים איכותיים שיצעידו את הצפון קדימה נדרשת ראייה רחבה של צורכי הצעירים ושל התחומים החשובים להם. יש להשקיע ביצירת מקורות תעסוקה מגוונים ובפיתוח והרחבה של תשתיות ושירותים איכותיים כגון חינוך, בריאות, תרבות ותחבורה. יש להנגיש לצעירים מידע בנושא תעסוקה, לספק הכוון תעסוקתי ולפתח הכשרות מקצועיות בתחומים שבהם הם יוכלו להשתלב בעבודה. כן יש לספק מענה בתחום הנפשי על בסיס אבחון והערכה של צורכי הפרט, להבטיח שירותי תמיכה מגוונים וזמינים ולהפנות משאבים לקבוצות בסיכון גבוה לחוות קשיים נפשיים או לקבוצות שמשאביהן דלים. יש לפעול להחזרת האמון של הצעירים במדינה ובשליחיה ובראש ובראשונה לשתף אותם בקבלת החלטות ולערב אותם בתוכניות השיקום. יש צורך למצוא דרכים נוספות להנגיש מידע על זכויות והטבות ולמצוא דרכים להקל את מימושו.

דברי תודה

אנו מודים מקרב לב לכל התורמים למחקר זה.

בראש ובראשונה ברצוננו להודות לצעירים שהשיבו על הסקר. נכונותכם לתרום מזמנכם ולשתף במצבכם אפשרה לנו לאסוף מידע חיוני שאנו מקווים שיסייע בהנעת תהליך השיקום של קהילות הצעירים בצפון.

תודה למנהלי היחידות במרכזי צעירים בצפון ולרכזי הצעירים ברשויות המקומיות בצפון על הפצת הקישור לשאלון ועל עידוד הצעירים לענות עליו.